«شرق» از پروژه به کارگیری یک واژه واهی و بی‌هویت در مورد خلیج فارس و حاشیه‌سازی برای ژئوپلیتیک ایران گزارش می‌دهد

تحریک سعودی؟

ترویکای عربستان سعودی، امارات متحده عربی و همچنین بحرین به دنبال طراحی پروژه ای برای ایجاد فاصله میان عراق و ایران هستند

شرق: حسین امیرعبداللهیان صبح دیروز چهارشنبه در حاشیه جلسه هیئت دولت در پاسخ به سؤالی درباره اقدام برخی از مقامات عراقی ازجمله نخست‌وزیر این کشور درباره استفاده از نام مجعول به جای واژه خلیج فارس گفت: «سه روز پیش سفیر عراق را فراخواندیم و اعتراض خود را در این زمینه اعلام کردیم، دیروز (سه‌شنبه) نیز آقای نخست‌وزیر عراق در توییتی به نحوی مسئله را جبران کرد». در همین حال دیروز چهارشنبه وزیر امور خارجه در گفت‌وگویی با خانه ملت در واکنش به استفاده از عنوان جعلی برای خلیج فارس از سوی مقامات عراقی اظهار کرد: «آقای سودانی در مطلبی که در فضای مجازی به‌تازگی منتشر کردند، این مسئله را اصلاح کردند». امیرعبداللهیان در ادامه تأکید کرد: «ما با وجود اینکه با عراق روابطی راهبردی، برادرانه و عمیق داریم؛ اما نسبت به این موضوع به‌صراحت اعتراض خود را اعلام کردیم و سفیر عراق را به وزارت خارجه فراخواندیم و حساسیت ملت بزرگ ایران را نسبت به به‌کارگیری واژه دقیق و کامل خلیج فارس به طرف عراقی منعکس کردیم».

عکس: Gettyimages

بیست‌وپنجمین دوره جام ملت‌های کشورهای عربی که با نام جعلی برای خلیج‌فارس که از جمعه گذشته (۶ ژانویه) در شهر بصره با حضور هشت تیم عراق، عمان، عربستان سعودی، یمن، بحرین، کویت، قطر و امارات برگزار می‌شود، سبب شده تا عملا جریان رسانه‌ای خارجی اخبار مربوط به این مسابقات را با نام جعلی مذکور به دنیا مخابره کنند. استفاده اینفانتینو، رئیس فدراسیون جهانی فوتبال از واژه‌ای بی‌هویت برای «خلیج فارس» نیز خشم ایرانی‌ها را در پی داشته و در همین مورد تعداد زیادی از کاربران زیر آخرین پست صفحه توییتر فیفا عبارت خلیج فارس را منتشر کردند. اقدامی که با واکنش حمیدرضا سجادی، وزیر ورزش و جوانان ایران، روبه‌رو شد و با محکوم‌کردن این اقدام، دفتر امور بین‌الملل وزارت ورزش و جوانان را مأمور ویژه رسیدگی و پیگیری این موضوع با محوریت فدراسیون فوتبال کرد. نکته درخورتوجه در این زمینه واکنش کشور عراق و برخی از چهره‌های سیاسی ارشد آن نسبت به این موضوع بود. در واکنشی درخورتوجه درباره برگزاری این مسابقات، انتشار توییتی از سوی مقتدی صدر، رهبر جریان صدر که پیش‌تر از دنیای سیاست کناره‌گیری کرده بود، خبرساز شد. او در توییت خود نوشت: «میهمانان عرب بزرگوار ما از کشورهای «...»، به شما خوشامد می‌گویم». صدر در ادامه از هشتگ «#اهلاً_و_سهلاً_بالعرب/ خوشامد به عرب‌ها» استفاده کرد؛ اما موضع‌گیری مهم‌تر آنجا بود که محمد شیاع السودانی، نخست‌وزیر عراق، هم در بیانیه‌ای درباره مسابقات جام ملت‌های خلیج فارس از همان عبارت جعلی استفاده کرد. دفتر اطلاع‌رسانی نخست‌وزیری عراق در این بیانیه ترجیح داد از این نام فاقد هویت برای آغاز این مسابقات استفاده کند. زمانی استفاده از این واژه جعلی قدری بوی تقابل عراق علیه ایران گرفت که شرکت کل پست این کشور، تمبرها و کارت‌پستال‌هایی به مناسبت میزبانی بصره از جام کشورهای عربی چاپ کرد. به گزارش خبرگزاری رسمی عراق (واع)، این تمبرها و کارت‌پستال‌ها به دستور هیام الیاسری، وزیر ارتباطات عراق، با عنوان مجعول منتشر شد.

پروژه جداسازی

با درنظرگرفتن آنچه مطرح شد، طیفی از کارشناسان، تحلیلگران و ناظران امر تأکید دارند که عملا عراق در مسیر جداسازی از ایران قرار گرفته است؛ پروژه‌ای که از سوی کشورهای عربی منطقه و با محوریت ترویکای عربستان سعودی، امارات متحده عربی و همچنین بحرین پیش می‌رود؛ گزاره‌ای که صباح زنگنه هم در گفت‌وگو با «شرق» صحت آن را تأیید می‌کند. به باور این کارشناس ارشد جهان عرب، کشورهای حاشیه خلیج فارس سعی دارند از هر اتفاق، رویداد و موضوعی به‌عنوان زمینه برای کشاندن بیشتر عراق به سمت خود و نهایتا ذوب‌شدن آن در جهان عرب استفاده کنند. اگرچه زنگنه، عراق را کشوری عربی می‌داند و همزیستی آن با دیگر کشورهای عربی را امری کاملا عادی و طبیعی تلقی می‌کند؛ اما این کارشناس ارشد مسائل خاورمیانه به تلاش مخرب و خصمانه برای ایجاد شکاف در مناسبات بغداد - تهران از سوی بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای هم اذعان دارد؛ برنامه و سیاستی که زنگنه معتقد است در سال‌های اخیر به شکل جدی‌تری در دستور کار قرار گرفته است.

با چنین خوانشی، کارشناس ارشد جهان عرب به موضوع آمادگی دیپلماتیک ایران اشاره دارد. زنگنه با تأکید بر به‌کارگرفتن دیپلماسی هوشمندانه از لزوم آماده‌بودن تهران برای هر سناریویی می‌گوید؛ چراکه او تحولات خاورمیانه را به‌شدت «سیال و و سریع» می‌داند؛ بنابراین به نظر تحلیلگر حوزه خاورمیانه کشوری که نتواند با یک دیپلماسی دقیق، واقع‌بینانه و هوشمند برای همه این اتفاقات سریع و سیال آماده باشد، نمی‌تواند در تحقق منافع ملی موفق ظاهر شود.

چرا بغداد روی حساسیت تهران مانور داد؟

با درنظرگرفتن این نکته که عراق یکی از مهم‌ترین یا شاید بتوان گفت مهم‌ترین همسایه ایران به شمار می‌رود، این پرسش در ذهن شکل می‌گیرد که چرا بغداد روی حساسیت‌های تهران در جریان برگزاری این دوره از مسابقات فوتبال مانور داد؟ به هر حال ناگفته پیداست که عراق به‌عنوان سرپل ارتباطی ایران به کشورهای محور مقاومت از سوریه و لبنان گرفته تا فلسطین نقش بی‌بدیلی در مناسبات منطقه‌ای تهران دارد. درعین‌حال روی کار آمدن دولت محمد شیاع السودانی که منبعث از جریان نوری المالکی است، این باور را تقویت کرده بود که مناسبات تهران - بغداد در دوران نخست‌وزیر جدید به سمت ارتقا، تعمیق و گسترش همه‌جانبه پیش خواهد رفت؛ اما اقدام السودانی در استفاده از یک واژه جعلی برای خلیج فارس هم برخی تردیدها را ایجاد کرده بود که آیا به درخواست عراق برای تداوم ارتباط با ایران خللی وارد شده است؟

این سؤالی بود که صباح زنگنه برای پاسخش تمرکز بیشتری روی بیست‌وپنجمین دوره جام ملت‌های کشورهای عربی دارد و در این زمینه به «شرق» می‌گوید: «کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس در سال‌های اخیر به بهانه ناامنی و دیگر موضوعات از حضور در مسابقات و رقابت‌های ورزشی به میزبانی عراق خودداری می‌کردند که نوعی ناامیدی را در عراق ایجاد کرده بود». در آن سو برگزاری جام جهانی در قطر هم دیگر پارامتری بود که از دید این تحلیلگر مسائل خاورمیانه نوعی سرخوردگی را برای عراقی‌ها به دنبال داشت. به‌همین‌دلیل برگزاری این دوره از مسابقات فوتبال و حضور تمام کشورهای دعوت‌شده، اگرچه در مقیاس بسیار کوچک‌تر و محدودتری با جام جهانی قطر است؛ اما نشاط و شادابی را برای افکار عمومی و مردم عراق به دنبال داشت.

البته به موازاتش کارشناس جهان عرب، میزبانی عراق از بیست‌وپنجمین دوره جام ملت‌های کشورهای عربی را رویدادی تعریف می‌کند که نوعی تحرک و پوست‌اندازی سیاسی و دیپلماتیک را برای عراق در میان حاشیه خلیج فارس و همچنین جهان عرب ایجاد کرده است. به‌همین‌دلیل زنگنه تأکید دارد که هم مردم عراق و هم شخصیت‌های سیاسی این کشور سعی کردند برای برگزاری این رویداد به بهترین شکل ممکن از تبلیغات تمام‌عیار رسانه‌ها برای بهبود و تقویت چهره عراق استفاده کنند، تا جایی که این کارشناس مسائل بین‌الملل معتقد است که بغداد حاضر شده روی حساسیت ایران، ذیل استفاده از یک واژه مجعول درباره خلیج فارس مانور دهد. چون به نظر این کارشناس، پررنگ‌شدن نقش و جایگاه عراق در جهان عرب برای مردم این کشور اولویت بالاتری دارد. بااین‌حال، صباح زنگنه یک سوزن هم به دولت ایران می‌زند و این آسیب‌شناسی را در ادامه گپ‌وگفت خود با «شرق» مطرح می‌کند که بی‌شک برگزاری چنین رویداد ورزشی‌ای در این سطح، به یک سال زمان از جانب عراقی‌ها نیاز دارد. بنابراین تحلیلگر مسائل جهان عرب تأکید دارد که جا داشت دستگاه دیپلماسی ایران و دیگر نهادها، سازمان‌ها، ارگان‌ها و وزارتخانه‌ها حتی وزارت ورزش و جوانان در این مدت یک سال، هشدارها و پیشنهادهای لازم خود را به طرف عراقی می‌دادند تا مانع از ایجاد چنین فضایی و مهم‌تر از همه سوءاستفاده سیاسی، رسانه‌ای و دیپلماتیک از واژه جعلی و بی‌هویت شوند. البته در ادامه صباح زنگنه تعریضی به این ارزیابی خود می‌زند و پیرو آن تصریح می‌کند که اگرچه عراق برگزاری این رویداد ورزشی را به بهترین نحو مطلوب در سایه میزبانی از کشورهای حاشیه خلیج فارس برای خود اولویت می‌داند و در این مسیر حتی تا مرز دلخوری با ایران پیش رفت، اما این کارشناس جهان عرب باور دارد که مناسبات ایران و عراق از چنان سطح راهبردی برخوردار است که اقداماتی همچون چاپ تمبر با یک عنوان جعلی، توییت‌زدن نخست‌وزیر عراق و استفاده از همان واژه مجعول یا برگزاری رویداد ورزشی با این نام فاقد هویت نمی‌تواند خللی در این روابط استراتژیک ایجاد کند. از این منظر، تحلیلگر ارشد مسائل خاورمیانه همه اتفاق‌های هفته جاری را لزوما به معنای آن نمی‌داند که عراق سعی داشته گسلی را به عمد با جمهوری اسلامی ایران ایجاد کند.

تغییر هویت، زمینه‌ساز تغییر ژئوپلیتیک؟

فارغ از حواشی عراق در سطح تحلیلی عمیق‌تر، آنچه استفاده از یک واژه مجعول در مورد خلیج فارس را بسیار با اهمیت می‌کند، استفاده از اهرم «تغییر هویت» برای تحقق اهداف مهم‌تر مانند «تغییر ژئوپلیتیک منطقه حساس و راهبردی خلیج فارس، تنگه هرمز و دریای عمان است». از این منظر باید در سایه یک سناریوی بدبینانه این احتمال را مطرح کرد که اگر در نهایت هویت خلیج فارس ذیل استفاده از یک واژه مجعول تحت‌الشعاع قرار گیرد، ادعاهای واهی و پوچ کشورهایی مانند امارات متحده عربی برای جزایر سه‌گانه می‌تواند چالش‌هایی را برای ایران به وجود آورد؟

از آن سو، تشدید اهمیت مسئله تأمین انرژی به‌ویژه بعد از جنگ اوکراین، عملا خلیج فارس، تنگه هرمز و دریای عمان را دوباره به کانون توجهات جهانی بدل کرده است. بدون شک این منطقه به‌عنوان شاهراه تأمین انرژی و مهم‌ترین حوزه ژئوانرژیک نقش و تأثیر بی‌بدیلی در سمت‌وسودهی به سیر تحولات جهانی خواهد داشت؛ تا جایی که به باور محمد بن‌سلمان در پنج سال آینده منطقه حاشیه خلیج فارس می‌تواند جایگزین اتحادیه اروپا شود. به همین دلیل باید حفظ هویت و در ادامه حفظ ژئوپلیتیک منطقه از حساسیت‌های جدی ایران باشد.

در همین راستا صباح زنگنه در بخش مهمی از تحلیل خود، تمرکز ویژه‌ای روی برنامه‌ریزی و صرف هزینه‌های بسیار در کشورهای عربی از عربستان، امارات متحده عربی و بحرین گرفته تا کویت، قطر، عمان، مصر، لبنان و حتی سوریه و عراق دارد. آن‌گونه که این کارشناس مسائل خاورمیانه باور دارد، محور و کانون این تلاش‌ها ناظر بر ورود واژه جعلی برای خلیج‌فارس به فرهنگ جهان عرب است؛ پروژه‌ای که از آموزش‌وپرورش و مقاطع تحصیلی مختلف تا آموزش عالی و دانشگاه‌ها را شامل می‌شود. در این راستا، زنگنه اذعان دارد که این پروژه سعی دارد تا استفاده از آن واژه جعلی به امری رایج بدل شود و مصطلح‌شدن این عبارت موهوم اساسا بخشی از فرهنگ جهان عرب شود.

البته تحلیلگر مسائل بین‌الملل به نقش رسانه‌ها نیز اشاره دارد و در این زمینه معتقد است رسانه‌ها، به‌ویژه رسانه‌های منطقه، همواره به شکل پررنگی تلاش کرده‌اند از این واژه مجعول در مصاحبه‌ها، گزارش‌ها، یادداشت‌ها، تحلیل‌ها، مقالات و حتی فیلم‌ها، مستندها و آثار تصویری نهایت استفاده را ببرند تا به‌کارگیری این واژه را در افکار عمومی جهان عرب نهادینه کنند.

زنگنه در فراز دیگری از این خوانش، بر ادبیات مقامات سیاسی و دیپلماتیک کشورهای عربی در به‌کاربردن پررنگ این واژه با هدف تغییر هویت خلیج فارس نیز دست می‌گذارد. با چنین برداشتی، تحلیلگر ارشد جهان عرب باور دارد تغییر نام و هویت خلیج فارس تنها یک بخش از روند و پروژه‌ای است که می‌تواند منافع و امنیت ایران را تحت‌الشعاع قرار دهد. به زعم این تحلیلگر، تغییر مؤلفه‌های ژئوپلیتیک به پارامترهای متعددی بستگی دارد، بنابرین اگر این پارامترها به وجود آید یا تضعیف شود، تغییر هویت می‌تواند زمینه‌ساز تغییر ژئوپلیتیک باشد. با چنین ارزیابی‌ای، تحلیلگر ارشد جهان عرب این هشدار را می‌دهد که «وقتی کشورهای ثروتمند منطقه سعی می‌کنند از اهرم قدرت سیاسی، دیپلماتیک و تجاری و با سرمایه‌گذاری‌های کلان در سایر کشورها و نیز واداشتن شرکت‌ها، تجار و بازرگانان برای سرمایه‌گذاری در حاشیه خلیج فارس، هویت جدیدی را برای این منطقه (خلیج فارس) تعریف و تبیین کنند، بعید نیست که جامعه جهانی هم تعریف مدنظر این کشورها را بپذیرد».

در سایه چنین برداشتی، زنگنه به‌طور مشخص به روسیه اشاره و در این راستا بیان می‌کند اگرچه مسکو سعی دارد خود را دوست و متحد تهران نشان دهد، اما کسی نمی‌تواند منکر مناسبات جدید عربستان سعودی و روسیه در حوزه انرژی شود. به دلیل همین سیاست‌های نوین انرژی و نفتی جهان، تحلیلگر مسائل بین‌الملل یقین دارد که «درحال‌حاضر ایران در حاشیه تأمین انرژی جهان قرار گرفته است». در راستای همین تعریف نظم نوین انرژی است که زنگنه تأکید دارد چرا اخیرا چینی‌ها هم نگاه متفاوتی از گذشته به خاورمیانه و حاشیه خلیج فارس دارند و پکن در یک موازنه‌سازی جدید، کفه کشورهای عربی منطقه را سنگین‌تر از ایران کرده است. اگرچه این تحلیلگر ارشد مسائل جهان عرب اعتقاد دارد که نمی‌توان تاریخ خلیج فارس و ژئوپلیتیک منطقه را تغییر داد، اما در عین حال این هشدار را هم می‌دهد که گزاره‌های نوین، ذیل برنامه‌های تقابلی برای تضعیف مؤلفه‌های قدرت ایران می‌تواند منافع و امنیت ما را تحت تأثیر قرار دهد.

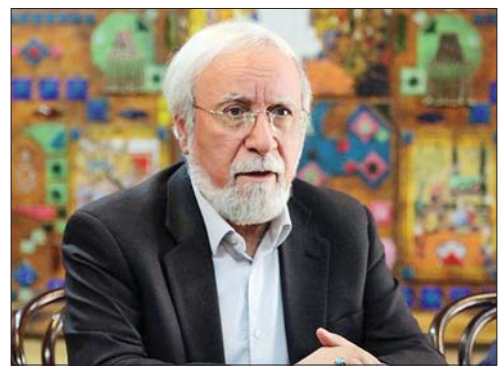

صباح زنگنه: «کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس در سال‌های اخیر به بهانه ناامنی و دیگر موضوعات از حضور در مسابقات و رقابت‌های ورزشی به میزبانی عراق خودداری می‌کردند که نوعی ناامیدی را در عراق ایجاد کرده بود». در آن سو برگزاری جام جهانی در قطر هم دیگر پارامتری بود که از دید این تحلیلگر مسائل خاورمیانه نوعی سرخوردگی را برای عراقی‌ها به دنبال داشت. به‌همین‌دلیل برگزاری این دوره از مسابقات فوتبال و حضور تمام کشورهای دعوت‌شده، اگرچه در مقیاس بسیار کوچک‌تر و محدودتری با جام جهانی قطر است؛ اما نشاط و شادابی را برای افکار عمومی و مردم عراق به دنبال داشت

سازمان آگهی‌های روزنامه شرق
۸۶۰۳۶۱۱۹

ارتباط با روزنامه شرق
T.ME/ALOSHARGH